עו א מיי' פי"ב מהל' מעשה ומושה הל' טז ופי"ב מהל' ממרים הל' יב טוש"ע או"ח סי' תלט סעיף ד:

עז ב ג מיי' פי"ב מהל' ממרים הל' ח ט טוש"ע או"ח סי' תלח סעיף ח:

עח ד ה ו ז מיי' שם הל' יג וטור שם:

עט ח ט מיי' שם הל' יד וטוש"ע שם ס"ב:

פ י מיי' שם הל' יג:

פא כ מיי' פי"ג מהל' מו"מ הל' ה סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלה:

פב ל מיי' שם הל' ג וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תלד סעיף ח:

רבינו חננאל

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת, חלוקת רשב"ג ורבנן, וקיימא לן כרבנן דאמרי הבית טמא, שאני אומר אדם טמא נכנס לבית ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת. אמר **רבא** עכבר נכנס וכבר בפיו נכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה, שאין דרך עכבר לפרר, אלא העכבר עם הכבר שנטל הלך (בו) ואלו הפירורין אינן ממנו, לפיכך צריך לבדוק, אבל אם נטל תינוק כבר ונכנס לבית ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך בדיקה, שכן דרך התינוק לפרר. בעי רבא עכבר נכנס וכבר בפיו ועכבר יוצא וכבר בפיו כו'. בעי רבא כבר בשמי קורה צריך סולם להורידו או לא כו'. בעי רב אשי כבר בפי נחש צריך חבר להוציאו או לא כו'. אלו כולן עלו בתיקו. **מתני' רב יהודה אומר** בודקין אור ארבעה עשר **ובארבעה עשר שחרית ובשעת הביעור.** ירושלמי בשעת הביעור רבא אמר שעה חמישית. וחכמים אומרים לא בדק באור ארבעה עשר יבדוק ב"ד כו', כלומר אין צריך לבדוק שחרית בי"ד אלא אם לא בדק באור י"ד, אבל אם בדק אור י"ד אין צריך אחרי כן בדיקה כלל. **פירש רב חסדא** טעמא דר' יהודה דבעי שלש בדיקות, כנגד שלש אזהרות שהזהירה תורה על השבתת חמץ. ומותבינן עליה מהא דר' יהודה אומר כל שלא בדק באחד משלשה פרקים הללו שוב אינו בודק, אלמא ר' יהודה חדא דימנא בעי. ואוקימנא לעולם חדא דימנא בעי, ובהא פליגי, ר' יהודה סבר עד שעת ביעור בודק, שאם ימצא חמץ ישרפנו, אבל אחר זמן ביעורו אינו בודק, חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה. וחכמים אומרים בודק בתוך המועד ולאחר המועד, פירוש כגון שהיה במדינת הים, ובא אחר הפסח שבודק, ואם ימצא חמץ שורפו, ולא חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה. **ואקשינן ומי גזר ר' יהודה, והתנן** במנחות פרק [ר"ן] משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים מלאין קמח וקלי

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן. דלרבנן[א] צריך בדיקה דחוששין שמא עכבר עשה ולא זהו שהניח ולית להו לרבנן הוא שאבד הוא שנמצא אלא כרשב"ג דאמר תיבדק כל השדה כולה [ב] אי נמי אתי אפי' כר' ומיירי כגון שאין יודע כמה ככרות הניח[ג] וצריך בדיקה שמא לא מצא כולם:

שאני אומר אדם טמא נכנס לשם. ופ"ת דהכא ובפרק קמא דחולין (דף ט:) גבי גלוחית תלינן באדם טמא ובפרק קמא דנדה (דף ז.) גבי ככר הנתון על גבי הדף ומדף טמא מונח תחתיה תלינן באדם טהור ותירץ ר"ת דאמר בפ"ק דשבת (דף טו:) גזרו על ספק כלים הנמצאים[ד] ולא גזרו על ספק אוכלין הנמצאים[ה] אי נמי גבי ככר[ו] רגלים לדבר שטהור הסירו אלא יפול על המדף ויטמא[ז]:

מפני שדרכו של תינוק לפרר.

ומיירי שיש פירורין כדי כל הככר ולכך אין צריך בדיקה[ח] ואפי' לרבן שמעון בן גמליאל דאמר תיבדק כל השדה כולה הכא רגלים לדבר יש שהפרורים מן הככר שהרי מיד נכנס אחריו:

מי אמרינן היינו הא דעל היינו הא דנפק. ואפילו לרשב"ג דאמר תיבדק כל השדה כולה הכא רגלים לדבר שהרי הוא עם הככר:

או דילמא אחרינא הוא. ואפי' לר' דאמר הוא שנמצא הוא שנאבד הכא חיישינן דמסתמא הראשונה נשאר בבית וזהו אחר שיצא:

בממוניה לא אטרחוהו רבנן.

פי' הכא דוק' דשמא יוציאנה[ט] או יאכלנה אבל היכא דאיכא חמץ אמר לעיל (דף ד:) דניחא ליה לאינש לבערה מלזה בממוניה:

ואם לא בדק בתוך המועד. פי' הקונטרס בשעה שעת וקשה לרבי יהודה קרי ליה שעת הביעור ולמה שינה לשונו[י] אלא בתוך המועד היינו מתחלת שבע עד סוף הפסח ולאחר המועד יבדוק כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור[יא] בשל היתר ויאכלנו ורש"י לא רצה לפרש כן מפני שפירש במשנה דבודקים שלא יעבור בבל יראה[יב]: קונדרס

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתניא קרדום שאבד בבית הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו רשב"ג אומר הבית טהור שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית האחרת ושכח זוית מאן דכר שמיה חסורי מחסרא והכי קתני [א]קרדום שאבד בבית הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו או שהניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת רשב"ג אומר הבית טהור שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית זו ושכח אמר רבא [ב]עכבר נכנס וכבר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה מפני שאין דרכו של עכבר לפרר ואמר רבא [ג]תינוק נכנס וכבר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין א"צ בדיקה מפני שדרכו של תינוק לפרר בעי רבא עכבר נכנס וכבר בפיו ועכבר יוצא וכבר בפיו מהו מי אמרינן היינו האי דעל והיינו האי דנפק או דילמא אחרינא הוא אם תמצא לומר [ד]היינו האי דעל והיינו האי דנפק עכבר לבן נכנס וכבר בפיו ועכבר שחור יוצא וכבר בפיו מהו האי ודאי אחרינא הוא או דילמא ארמוי ארמיה מיניה ואת"ל [ה]עכברים לא שקלי מהדדי עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצאה וכבר בפיה מהו חולדה ודאי מעכבר שקלתיה או דילמא אחרינא הוא דאם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח ואת"ל [ו]אם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצאה וכבר ועכבר בפי חולדה מהו הכא ודאי איהו הוא או דילמא אם איתא דאיהו ניהו כבר בפי עכבר משתכח הוה בעי אישתכוחי או דילמא [ז]משום ביעותתא הוא נפל ושקלתיה תיקו בעי רבא כבר בשמי קורה צריך סולם להורידה או אין צריך מי אמרינן כולי האי לא אטרחוהו רבנן כיון דלא נחית מנפשיה לא אתי למיכלה או דילמא זימנין דנפל ואתי למיכלה ואם תמצי לומר [ח]זימנין דנפל ואתי למיכלה כבר בבור צריך סולם להעלותה או אין צריך [ט]הכא ודאי דלא עבידא דסלקה מנפשה או דילמא זימנין דנחית למעבד צורכיה ואתי למיכליה את"ל זימנין דנחית לצורכיה ואתי למיכלה כבר בפי נחש צריך חבר להוציא או אין צריך [י]בגופיה אטרחוהו רבנן בממוניה לא אטרחוהו רבנן או דילמא לא שנא תיקו: **מתני'** [ו]ר' יהודה אומר בודקין אור י"ד ובי"ד שחרית ובשעת הביעור וחכ"א [כ]לא בדק אור י"ד יבדוק בי"ד לא בדק בי"ד יבדוק בתוך המועד [א]לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד [ג]לומה [ג] שמשייר יניחנו בצינעא כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו: **גמ'** מ"ט דרבי יהודה רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו כנגד שלש השבתות שבתורה [1]לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור [2]שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם [3]אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מתיב רב יוסף רבי יהודה אומר כל שלא בדק בשלשה פרקים הללו שוב אינו בודק אלמא בכולהו פרקים הללו שוב אינו בודק אלמא בשוב אינו בודק הוא דפליגי אלא רבי יהודה נמי אם לא בדק קאמר והכא בהא קמיפלגי מר סבר מקמי איסורא אין בתר איסורא לא גזירה דילמא אתי למיכל מיניה ורבנן סברי לא גזרינן ומי גזר ר' יהודה דילמא אתי למיכל מיניה והא [ז]תנן משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים שהם מלאים קמח וקלי

הכיס טמא. כל כלי הכיס טמאין שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ומישמש בכל כלי הכיס: **זויס מאן דכר שמיה.** פתח בתבור וסיים בנמצא בזוית אחרת: **תסורי מיתסרא והכי קתני שאני אומר אדם טמא נכנס לשם.** ולקמן לתבור וגבי מצא בזוית אחרת שמא אדם טמא הניחו שם רבן שמעון כו'. וגבי חמץ נמי לרבנן חוששין שמא עכבר עשה וכיון דחוששין לעכבר יש לחוש נמי לא זהו אלא אחר ולרבן שמעון תולין באדם עצמו שהוא עשה ושכח וא"ל בדיקה: **ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה.** ואין תולין הככר בו שאין דרכו של עכבר לפרר ולא זהו ככר שהכניס העכבר: **אם תמצא לומר היינו האי דו'.** לא פשטא ליה דחיישינן דילמא אחרינא הוא אי נמי לא לריכנא למיבעי שחור ולבן אבל אי פשטא ליה דלא חיישינן אכתי שחור ולבן מיבעיא לן: **ארמוייה.** השליכו ממנו ונטלו הוא. וחכירו בחגיגה (ד' טו:) אי נקטיה ביד מאן מרמי ליה מן ידי: **לדידיה הוה שקיל ליה.** אם העכבר עצמו היה מביא: **כלר ועכבר בפי חולדה.** עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצא' כשנכנס בו לבדוק ובפיה ככר מכאן ועכבר מכאן: **כלר בפי נחש.** בעיא בתפי נפשה היא ולא דמי להנך דלעיל ול"ג אמ"ל: [ט] **לא אטרחוהו.** ויבטל בלבו: **בממוניה.** לשכור חבר: **מתני' בתוך המועד.** בשעה שהוא מועד הביעור: **לאחר המועד.** משש שעות ולמעלה עד שתחשך[ו]: **גמ' שלש השבתות.** שלש לשונות של השבתה רמייה מיניה והשבתה: **אומא במכאן ואילך הוא דפליגי.** ולאו במידי אחרינא דרבי יהודה לא מצריך שלש בדיקות אלא הכי קאמר אם אור לארבעה עשר או שחרית או בשעה שש ורבנן אמרי אם לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחריו: **ומר זוטרא מפני.** בהדיא בתחב משלשה פרקים: **לבער איסורא לא.** יבדוק דגזרינן דילמא אידי דעסיק ביה אתי למיכל מיניה: **משקרב העומר.** בו ביום יוצאים ומוצאים שוקי ירושלים מלאים קמח וקלי מן החדש למכור וקודם י"ט נקטף ונטחן ונתייבש הקלי בתנור: שלא

ח) [לעיל ב: מנחות סז:], **ט)** [לעיל ט: ועי"ש שם], **י)** [לשון הר"ן הביאו תוי"ט ומה שמשייר בלילה לצורכו שיאכל בלילה גם בבוקר], **יא)** מנחות סז:, **יב)** [ל"ל אחר ד"ה בממוניה], **יג)** [עי' פירש"י מנחות סז: ד"ה ובשעת], **יד)** [ועי' תוס' חולין ט: ד"ה שאני],

תורה אור השלם

1. מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ:

שמות יג ז

2. שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: שמות יב יט

3. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי: שמות יב טו

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) מתני' לא בדק כו' לאחר המועד. עי' ערוך ערך מעד ודו"ק:

מוסף רש"י

ארמויי. נטל מידו (חגיגה טו:). **ובשעת הביעור.** בשעה שש, אבל מכאן ואילך לא יבדוק אפילו לא בדק בזמנו, דגזרינן משום דלמא אתי למיכל כשמולא אומו בפסח (מנחות סז:). **לא בדק בתוך המועד.** כלומר במועד שריפתו, דהיינו בשש (שם). **יבדוק לאחר המועד.** בתוך הפסח עצמו ולא גזרינן דלמא אתי למיכל מיניה (שם). ומה שמשייר. אחר בדיקתו לאכילתו (לעיל ט:). **משקרב העומר יוצאין.** מיד כשיוצאין מוצאין שוקי ירושלים מלאות קמח וקלי מתבואה חדשה (מנחות סז:).

מוסף תוספות

א. דחרשישין לאדם טמא. תוס' שאנן. **ב.** קאמר הכא נמי פלוגתא דרשב"ג ורבנן. תוס' הרא"ש. **ג.** ואם לא מפני שינוי הזויות לא היה לו לחוש. מי' רבינו דוד. **ד.** שיש להם טהרה בטבילה. תוס' הרא"ש. **ה.** שאין להם טהרה עולמית. תוס' ר"פ. **ו.** שמדף טמא מונח תחתיה ואי אפשר לכבר ליפול. אלא אם כן נגע למדף טמא. תוס' מולין ט: **ז.** [ו]אדם טמא למה היה מסירו כמו כן היה מטמא בהסרתו. תוס' שאנן. אבל הכא וגבי צלוחית, טמאים וטהורים שכיחי ותלינן לחומרא. תוס' הרא"ש.

ח. דאל"כ אע"פ שדרכו של תינוק לפרר למה אין צריך בדיקה דילמא לא אכילה כוליה. ריטב"א. **ט.** לחוץ. תוס' הרא"ש. **י.** דהו"ל למימר אם לא בדק בתוך זמן ביעור יבדוק לאחר זמן ביעור. תוס' ר"פ. **יא.** ואע"ג דקי"ל כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא משום קנס, דקנסוהו משום שעבר עליו בב"י ובב"י, הכא נמי קנסוהו הואיל ולא בדק ובא לשגגת לא ימצא. תוס' הרא"ש. ועי"ע בגלשויס מה שדנו מזה. **יב.** [ו]כיון דאחר הפסח הוא, אינו עובר. תוס' ר"פ.

שלא ברצון חכמים. דאיכא למיגזר דילמא כי מעסקי ביה אתי למיכל מייניה: **ר' יהודה אומר זו' מפוך שלא הפרסה נו.** קצירה כדרך כל השנה אלא בידים קוטפין המלילות מן הקרקע דהא אסור לקצור לפני העומר דכתיב (ויקרא כג) עומר ראשית קצירכם אל הכהן שהוא תחלה לקצירה זכור הוא את איסור החדש על ידי שינוי המעשה ולא אתי למיכל: **טחינה והרקדה.** שהרי קמח מגיעה דהיה בידים (ה) וכשטחנוהו והרקידוהו איזה שינוי היה שם דלא ליתי למיתב לפומיה ההיא שעתא: ומשנינן **טחינה.** לא היו טוחנין אותו ברחים של מים אלא ברחים של יד דהוי שינוי לזכרון: **על גבי נפה.** לגד תחתון של נפה הופך הנפה על פניה: **אלא הא דתנן.** במנחות קולרין בית השלחין כדרך חול קודש לעומר: **ושל בית העמקים.** תבואה הגדילה בין העמקים. וטעמא מפרש התם כתוב אחד אומר(ו) וקצרתם את קצירה והבאתם אלמה מותר לקצור קודש לעומר וכתוב אחד אומר עומר ראשית קצירכם דמשמע שהוא קודש לכל קציר הא כיצד ממקום שאתה מביא עומר אי אתה קולר קודש לו וממקום שאי אתה מביא עומר אתה קולר ותנן בפרק כל הקרבנות (מנחות פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית הוצלין ולא מבית השלחין ולא מבית העמקים מפני שתבואה שלהן אינה מן המובחר: **מאי איכא למימר.** הא ליכא התם שינויא דהא קולרין קתני ובמגל ולא גזרינן דילמא אתי למיכל ואוקמיה לההיא כר' יהודה במסכת מנחות בפרק ר' ישמעאל (דף עא.) מדקתני סיפא אנשי יריחו קולרין לפני העומר כו' ולא מיחו בידם חכמים ואמרינן מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו ר' יהודה: **חדש מבדל בדילי מייניה.** שהרי לא הורגלו לאוכלו כל השנה ואין למודין לפשוט יד להושיט לפיהם אבל חמץ למודין הן בכך כל השנה: **דרבנן אדרבנן לא קשיא.** בתמיה. דלא משנית אלא לר' יהודה והא דרבנן נמי קשיא דבמתני' לא גזרינן והתם קתני שלא בדלון חכמים דמשמע דגזר ר' מאיר דהוא מבני פלוגתיה דילמא אתי למיכל: **הוא עצמו מחזר עליו לשורפו.** אע"ג דבעלמא גזרינן בדבר שעסוק בו שלא יושיט לפיו הכא בבדיקת חמץ ליכא למיגזר דהוא עצמו כל עסקו זה בחמץ אינו אלא מחזר עליו לשורפו אין לך זכרון לאיסור גדול מזה: **ומיכל קא אכיל מייניה.** בתמיה: **קמח וקלי תנן.** ואין אנו רואיין לאכילה: **מקלי ואילך.** לאחר שנתייבש בתנור אין לחוש לאכול: **מעיקרא.** בעודו רך בקליות קודם שיתיבש מאי איכא למימר: **וכי תימא.** זכור הוא ע"י הקיטוף כדאשי רבא לעיל בית השלחים דליכא קיטוף מאי איכא למימר: **אלא בדוחפא.** וטעמא דרבי יהודה משום דבדילי מייניה ומחמץ לא בדיל מייניה שרגיל בו כל שעה: כל נר שבגמ' היינו הכלי קרוייס"ל: **מנטפא.** טיפין דקות כשהפתילה מבערת: **ואפי' היא של חרס.** אותה שפופרת דמאיסא אפ"ה אסור דילמא אתי למיכל מינה ותניא(ו) הנותן שמן לנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה: **ורבי יהודה מפיר.** ואע"ג דשמן הכל תדירין בו. ודרבנן אדרבנן ליכא לאקשויי דהא אוקימנא טעמא בחמץ משום דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו: קשר של קיימא שהוא עשוי שלא להתירו לעולם הוי אב מלאכה במסכת שבת [קיא:]: **לא יהא קושרו.** דהוי קשר של קיימא אלא עונבו ולא גזרי' עניבה אטו קשירה: **כורך.** כריכה בעלמא: **פונדא.** אזור חלול: **פסיקייא.** פייסל"א שכורכין סביבות שוקיים: **שלא יענבנו.** גזירה משום קשירה הוא ל ועסוק בכך: **קשיא דרבנן.** דשפופרת אדרבנן דחבל: **שמן.** זה בשמן דכל שנה מיחלף ואתי למיכליה: **קושרין דלי בפסיקייא.** דלאו קשר שעשוי להתקיים הוא דאינו מפסיד פסיקייא שלו בכך: **אבל לא בחבל.** שמא ייחנו שם עולמית: **אי נימא חבל דעלמא.** שתשמישו לכך ואיכא למיחש שמא ייחנו שם: **חבל דגרדי.** שאינו רואי למילוי מים תמיד ורבי יהודה מתיר ולא גזר גבי שבת כדאוקימנא טעמא דמשום חומרא דשבת פרשי אינשי מאיסורא דיליה ומזכרין הן אבל דרבנן דהכא אדרבנן דעניבה קשיא: ומשנינן **חבל בחבל מיחלף בו'.** והשתא איתרצו כולהו דרבנן גזרו כל היכא דמיחלף בין בשבת בין בשאר איסורי הילכך בחדש לפני העומר גזרו וכן בשפופרת וכן בחבל אבל (ה) בחמץ לא משום דמוהר עליו לשורפו ובעניבה נמי לא משום דלא מיחלפא ורבי יהודה גזר בכל מילי דלא בדילי מייניה ובמידי דבדילי מייניה לא גזר הילכך בחמץ גזר אבל בחדש בדילי מייניה ובכל הנך דשבת משום דבדילי מייניהו ודקא מחמיר בעניבה משום דקסבר היא גופא קשירה היא: **בכור.** אסור להטיל בו מום ואפי' לגרוס כדתניא מוס לא יהיה בו [ויקרא כב] אין לי אלא שלא יטיל בו מום מניין שלא יגרוס לו ת"ל [שם] כל מום במסכת בילה (מ:): **אין מקיזין דם.** אפי' במקוס שאינו עושה בו מום דהיינו בכל מקוס שבו אם אינו חותך ממנו עצם או פוגם שפתו או אזנו וכל דבר שאינו חוזר לקדמותו הוי מום אידך לא הוי מום וקא גזר רבי יהודה אטו מקוס שעושה בו מום ואע"ג דקדשים הכל בדילין מהן. מחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה בתורת כהנים(ו): על

הוא דכל היכא דלא בדיל מייניה גזר ביה ר' יהודה, והתנן לא יקוב אדם שפופרת של ביצה כו', ור' יהודה מתיר, הנה השמן לא בדיל מייניה, ולא גזר ר' יהודה שמא יסתפק מן השמן שבשפופרת של ביצה. ושנינן שאני שבת דחמיר ליה. **איני** והא קשירת דלי בחבל דשבת היא וחכמים מתירין לענבו ור' יהודה אוסר, קשיא דרבנן אדרבנן ודר' יהודה אדר' יהודה. ושנינן רבנן אסרי בשפופרת דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מייניה, דשמן בשמן מיחלף, כלומר הרואה אותך אוכל שמן יאכל גם הוא זה, לפיכך גזרו לעשות שפופרת על פי הנר, אבל הרואה אותך עונב בשבת לא יקשור, דאתי למימר אלו היתה הקשירה מותרת לא היה עונב אלא קושר, לפיכך לא גזרו בו, ור' יהודה לאו משום דגזר עניבה אטו קשירה אלא משום דסבר העניבה קשירה מעליא היא. **והא** דרמינן דרבנן אדרבנן קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל כו', ור' יהודה דאמר בהדיא כל קשר שאינו של קיימא מותר, וכן הא דרמינן דר' יהודה אדר' יהודה, והתניא בכור שאחזו דם כו', דברים פשוטין הן.

קוצרין בית השלחין. פירש רש"י ממקוס שאי אתה מביא אתה קולר וכו' ובית השלחין וכל הנהו אע"ג דתניא בפרק כל הקרבנות (מנחות דף פה.) אם הביא כשר כיון דלכתחלה לא יביא משבינן ליה ממקוס שאי אתה מביא ואין לתמוה מי איכא מידי דמדאוריתא לכתחלה אסור ובדיעבד שרי דליכא מילי טובא דבעינן שיהנה הכתוב עליו לעכב כגון קדשים(א): **אבל לא גודשין.** דבגדישה ליכא פסידא אם יתמין אחר העומר דדוקא משום פסידא התירו קצירה שממהרין ליקצר משאר פירות ואי לא קצרי להו פסדי והא דשרי רבי יהודה קמח וקלי לעיל(ב) יש לומר משום עולי רגלים הקילו ור' מאיר אוסר בקמח(ג) ושרי קצירה לקמן בפ' מקום שנהגו (דף נו.) דקתני במילתיה קולרין בדלון חכמים והיינו משום פסידא וכן פי' הקונטרס במנחות ואם תאמר א"כ מאי פריך(ד) דילמא הכא שרי רבי יהודה משום פסידא אבל גבי חמץ גזרינן ויש לומר משום מצות ביעור יש להתיר כמו משום פסידא: **כורך עליו פונדא.** לאו דוקא כורך דאפילו לקשור יכול(ה) דלא מבטל ליה ובלבד שלא יענבנו(ו) אחבל קאי:

כל היכא דבדיל מייניה לא גזר ר' יהודה. דר' מאיר אדר"מ לא רצה להקשות דלעיל גזר גבי חדש(ז) וגבי בכור לא גזר דבפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות לג: ושם) תניא בכור שאחזו דם מקיזין לו במקוס שאין עושין לו מום דברי ר' מאיר ורבי יהודה אומר וכו'(ח) משום דאיכא לשנויי שאני בכור דאיכא פסידא(ט): זה

שלא ברצון חכמים (הן עושין) דברי ר"מ רבי יהודה אומר ברצון חכמים היו עושין ולא קא גזר ר' יהודה דילמא אתי למיכל מיניה אמר (ה) (ו) רבא שאני חדש שמתוך שלא התרת לו אלא על ידי קטוף הוא זכור א"ל אביי תינח בשעת קטיפה טחינה והרקדה מאי איכא למימר הא לא קשיא טחינה ברחיא דיד הרקדה ע"ג נפה אלא הא דתנן (ז) קוצרין בית השלחים ושבעמקים אבל לא גודשין ואוקימנא כרבי יהודה מאי איכא למימר אלא אמר אביי חדש בדיל מיניה חמץ לא בדיל מיניה אמר רבא דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא (ז) דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנינן דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה רב אשי אמר דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא קמח וקלי תנן (ז) הא דרב אשי (ז) בדותא היא התינח מקלי ואילך מעיקרא עד קלי מאי איכא למימר וכ"ת על ידי קיטוף כדרבא אלא קוצרין בית השלחין ושבעמקים ואוקימנא כרבי יהודה מא"ל אלא דרב אשי בדותא היא וכל היכא דלא בדיל מיניה מי גזר רבי יהודה (ז) והתנן (א) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה בצד הנר בשביל שתהא מנטפת ואפי' היא של חרס ור' יהודה מתיר התם משום חומרא דשבת מבדל בדילי ורמי דשבת אשבת (ז) דתניא חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו רבי יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסקיא ובלבד שלא יענבנו קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן דרבנן אדרבנן לא קשיא שמן בשמן מיחלף עניבה בקשירה לא מיחלף דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא טעמא דרבי יהודה לאו משום דגזר עניבה אטו קשירה אלא משום דקסבר עניבה גופה קשירה היא ורמי רבנן אדרבנן (ז) דתנן (ב) קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל ורבי יהודה מתיר חבל דמאי אילימא חבל דעלמא ורבי יהודה מתיר קשר של קיימא הוא דודאי אתי לבטולי אלא פשיטא דגרדי וגזרו רבנן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא אין חבל בחבל מיחלף עניבה בקשירה לא מיחלפא וכל היכא דבדיל מיניה לא גזר רבי יהודה' (ד) והתניא (ז) בכור שאחזו דם אפי' הוא מת אין מקיזין לו דם דברי ר' יהודה וחכ"א (ג) יקיז ובלבד שלא יטיל בו מום התם מתוך שאדם בהול על

בו שלא יושיט לפיו הכא בבדיקת חמץ ליכא למיגזר דהוא עצמו כל עסקו זה בחמץ אינו אלא מחזר עליו לשורפו אין לך זכרון לאיסור גדול מזה: **ומיכל קא אכיל מייניה.** בתמיה: **קמח וקלי תנן.** ואין אנו רואיין לאכילה: **מקלי ואילך.** לאחר שנתייבש בתנור אין לחוש לאכול: **מעיקרא.** בעודו רך בקליות קודם שיתיבש מאי איכא למימר: **וכי תימא.** זכור הוא ע"י הקיטוף כדאשי רבא לעיל בית השלחים דליכא קיטוף מאי איכא למימר: **אלא בדוחפא.** וטעמא דרבי יהודה משום דבדילי מייניה ומחמץ לא בדיל מייניה שרגיל בו כל שעה: כל נר שבגמ' היינו הכלי קרוייס"ל: **מנטפא.** טיפין דקות כשהפתילה מבערת: **ואפי' היא של חרס.** אותה שפופרת דמאיסא אפ"ה אסור דילמא אתי למיכל מינה ותניא(ו) הנותן שמן לנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה: **ורבי יהודה מפיר.** ואע"ג דשמן הכל תדירין בו. ודרבנן אדרבנן ליכא לאקשויי דהא אוקימנא טעמא בחמץ משום דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו: קשר של קיימא שהוא עשוי שלא להתירו לעולם הוי אב מלאכה במסכת שבת [קיא:]: **לא יהא קושרו.** דהוי קשר של קיימא אלא עונבו ולא גזרי' עניבה אטו קשירה: **כורך.** כריכה בעלמא: **פונדא.** אזור חלול: **פסיקייא.** פייסל"א שכורכין סביבות שוקיים: **שלא יענבנו.** גזירה משום קשירה הוא ל ועסוק בכך: **קשיא דרבנן.** דשפופרת אדרבנן דחבל: **שמן.** זה בשמן דכל שנה מיחלף ואתי למיכליה: **קושרין דלי בפסיקייא.** דלאו קשר שעשוי להתקיים הוא דאינו מפסיד פסיקייא שלו בכך: **אבל לא בחבל.** שמא ייחנו שם עולמית: **אי נימא חבל דעלמא.** שתשמישו לכך ואיכא למיחש שמא ייחנו שם: **חבל דגרדי.** שאינו רואי למילוי מים תמיד ורבי יהודה מתיר ולא גזר גבי שבת כדאוקימנא טעמא דמשום חומרא דשבת פרשי אינשי מאיסורא דיליה ומזכרין הן אבל דרבנן דהכא אדרבנן דעניבה קשיא: ומשנינן **חבל בחבל מיחלף בו'.** והשתא איתרצו כולהו דרבנן גזרו כל היכא דמיחלף בין בשבת בין בשאר איסורי הילכך בחדש לפני העומר גזרו וכן בשפופרת וכן בחבל אבל (ה) בחמץ לא משום דמוהר עליו לשורפו ובעניבה נמי לא משום דלא מיחלפא ורבי יהודה גזר בכל מילי דלא בדילי מייניה ובמידי דבדילי מייניה לא גזר הילכך בחמץ גזר אבל בחדש בדילי מייניה ובכל הנך דשבת משום דבדילי מייניהו ודקא מחמיר בעניבה משום דקסבר היא גופא קשירה היא: **בכור.** אסור להטיל בו מום ואפי' לגרוס כדתניא מוס לא יהיה בו [ויקרא כב] אין לי אלא שלא יטיל בו מום מניין שלא יגרוס לו ת"ל [שם] כל מום במסכת בילה (מ:): **אין מקיזין דם.** אפי' במקוס שאינו עושה בו מום דהיינו בכל מקוס שבו אם אינו חותך ממנו עצם או פוגם שפתו או אזנו וכל דבר שאינו חוזר לקדמותו הוי מום אידך לא הוי מום וקא גזר רבי יהודה אטו מקוס שעושה בו מום ואע"ג דקדשים הכל בדילין מהן. מחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה בתורת כהנים(ו): על

שאינו של קיימא מותר, וכן הא דרמינן דר' יהודה אדר' יהודה, והתניא בכור שאחזו דם כו', דברים פשוטין הן.

ובלבד שלא יטיל בו מום. שלא יחמוך ושלא יפגום את אזנו ואת ניב שפתיו שאין עתיד לחזור ולהתרפאות דסבר רבנן כל שכן אי לא שריית ליה במקוס שאין עושה בו מום אתי למעבד במקוס מוס (בכורות לג:).

פג א מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה יב סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' רסה סעיף ח:

פד ב מיי' פ"ג מהלכות שבת הלכה ג סמג לאוין סז טוש"ע או"ח סי' שז סעיף ד:

פה ג מיי' פ"ג מהלכות בכורות הל' יג סמג לאוין שמג טוש"ע י"ד סי' שיג סעיף ו:

לעזי רש"י

קרוישי"ל. מנורה.
פיישל"א [פיישול"א]. חגורה, רצועה.

מוסף תוספות

א ר"ש. דהא איכא מילי טובא בקדשים. תוס' שאנן. ב. [ו]הא התם ליכא פסידא. מי' הר"ן. ג. דמשום עולי רגלים ליכא למישרי. שם. ד. דר' יהודה אדר' יהודה. שם. ה. דהא ר' יהודה גופי' שרי קשירה בחבל גרדי וכ"ש דאיכא למישרי בפונדא או פסיקיא. שם. ו. לא קאי אפונדא או פסיקיא אלא. שם. ז. אע"ג דבדילי מיניה. שם ח. אלמא לא גזר ר"מ. תוס' הרא"ש. ט. דשמא ימות הבכור. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

שלא ברצון חכמים דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר ברצון חכמים היו עושין, דאלמא מתעסקין היו בחדש בזמן איסורו, ולא גזר ר' יהודה שמא יאכל ממנו. ופריק רבא שאני חדש הואיל ולא התירו חכמים לקצור כדרכו אלא בקטוף, כדכתיב וקטפת מלילות, זכור הוא כי אסור לאכול מן החדש, וכן בטחינה לא התירו לו לטוחנו אלא ברחים של יד, והרקדה ע"ג נפה, כיון דחזי כל הני שינויי אתי למדכר ולאימנועי. ואקשינן בית השלחין, דתנן קוצרין בית השלחין מאי איכא למימר, הנה קוצרין בלא שינוי. ופריק אביי חדש בדיל מיניה, פירוש מובדל הוא ממנו מכמה זמן ואינו אוכלו אלא עד שיראה שהותר, אבל החמץ שאינו מובדל ממנו כלל אלא אוכלו בכל שעה יתראה לו כי בהתירו עומד ויבא לאכול ממנו, לפיכך גזרו עליו. אמרינן עלה והא דקשיא ר' יהודה אדר' יהודה שנינן כאביי, והא דתנינן במתניתין בלשון חכמים הוא ר' מאיר. קשיא דר' מאיר אדר' מאיר, אמאי בחמץ לא גזר ובחדש גזר. ושנינן הנה הוא מחזר על החמץ כדי לשרפו יאכל אותו, לפיכך לא גזרו, אבל החדש דלא מתעסק ביה כדי לשרפו, אלא כדי לאכלו מתעסק ביה גזרינן ביה. **ובא רב אשי** לפרק שאני חדש דקמח וקלי תנן, כלומר לא התירו לו אלא על ידי קליה. ודחינן לה הכי הא בריתא היא כלומר חיצונה היא ולא נשנת בין החכמים. **ואקשינן** אפירוקא דאביי, וכללא

פו א מיי' פ"ז מהל' חמץ ומצה הלכה ט סמג לאוין עו טוש"ע או"ח סי' תמג סעיף ח:

פז ב מיי' פ"ג מהלכות עדות הל' ד טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ז:

פח ג שם הלכה ה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלשה בחדש עדותן קיימת: (ב) שם ואחד אומר בחמש עדותן בטלה ר' יהודה אומר כל"ל ותיבות דברי ר' מאיר נמחק: (ג) רש"י ד"ה כשתמצא לומר וכו' טועה ולא כלום והטועה שקרן:

גליון הש"ם

גמ' ומ"ש גבי קרצוף. ק"ל הא קידור הוא רק דרבנן דהא אינו מתכוין ולא הוי פ"ר כמבואר להרי"ב בביאה דאמר ר"י לטעמיה דדשא"מ אסור ואי"כ הוי רק איסור דרבנן דהא בשבת דף מא ע"ב כתו' ד"ה מיתי כתבו דלר"י דבר שאינו מתכוין בשב' הוי דרבנן וכ"כ תו' ביומא דף לד ע"ב וכ"כ רש"י בשבת דף קכא ע"ב ד"ה לפי תומו ואם כן משה"ה לא גזר קידלוף אמו קידור דקידור גופיה הוא דרבנן אבל בחמץ גזרינן שמא יאכל דהוי דאורייי ופע"ב. אח"ז מצאתי בעזה"ר שהקשו כן בתוס' יבמות יומא דף לד ע"ב:

מוסף רש"י

אין מקרדין. במגרדת של ברזל שעיניה דקות (ביצה כג.). מקרצפין. במגרדת של עץ שעיניה גסות ואין עושה חבורה (שם). ושורפין בתחלת שש. ולא יתמין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעה (לעיל ד:). ר' יהודה אומר. טועה אדם יותר מכאן ואילך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל חמוץ אדבע ולמעלה (שם). ותולין כל חמש. לא אוכלין ולא שורפין, כלומר אין צריך לשרוף, ומאכיל לבהמתו כל חמש אבל הוא לא יאכל (שם). שזה ידוע בעבורו של חדש. זה שאמר בשמים יודע שהאדם שעבר מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום שלשים מהדש שעבר היה (סנהדרין מ.) ור"ח ביום ג"פ, וזה שאמר בג' סבור שהחדש שעבר חסר וחשב ר"ח מיום ג' (שם סט.). ר' יהודה אומר עדותן קיימת. דכולי האי טעי אינש (שם מ.).

מוסף תוספות

א. אם היה חדש שעבר חסר. מי' הכ"ן. ב. [ו]אמאי סמכינן בספק נפשות ארובא. שם. והכתיב ושפטו העדה והצילו העדה. תוס' ר"פ. ג. משום דטעו בעיבורא דירחא. מי' הכ"ן. ד. שלא הזכירו הנץ החמה. תוס' שאנן.

זה ידע בעיבורו של חדש. וה"ה דה"מ למימר[א] זה ידע בחסרונו של חדש וזה לא ידע דאדם שעבר חסר היה והקשה ריב"א ומה אנו דייקינן בהני סהדי דתרוייהו ידעי בעיבורו של חדש וה"ל עדות מוכחשת ואין ניקוח וניקטול מספיקא דהכי פריך בסמוך אע"ג דבפ' בן סורר (סנהד' סט.) דייק מהכא דרובא דאינשי עבידי דטעי בעיבורא דירחא מ"מ מה נפסיד אם נדקדק בהם[ב] וי"ל דהכא דייקינן בהו שפיר כיון דשיילי להו באיזה יום וקמיכווני ליום אחד ש"מ שזה לא ידע[ג] ומ"מ שפיר מוכיח בבן סורר (שם) מהכא דאזלינן בתר רובא בדיני נפשות דרובא טעי בעיבורא דירחא דאי לא אזלי' בתר רובא כיון שזה אומר בשנים וזה אומר בשלשה מיד ה"ל מוכחשין וכי הדר מכווניס ליום אחד ה"ל חוזר ומגיד תדע דהא אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן בטלה אע"פ שמכווניס ליום אחד ולא אמרינן דטעו בשני עיבורים דבתרי עיבורי לא טעו אינשי ותשביגן להו חוזר ומגיד:

אחד אומר בשתי שעות. וא"ת אמאי עדותן קיימת אילו דייקינן בהני סהדי הא דקאמר שתים בתחילת שתים וה"ל קודם הנץ החמה ועדותן בטלה כדאמר לקמן דתחילת שעה שניה קודם הנץ החמה הוא דמהלך אדם ביום עשר פרסה שהן מ' מילין ומענלות השחר עד הנץ החמה מהלך ה' מילין כדאמר במי שהיה טמא (לקמן לג:) וזה עולה לשעה ומחצה וי"ל כשהם אומר קודם הנץ החמה וזה אומר לאחר הנץ החמה דמדקדקין בהנץ לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו אלא בשעות[ד] ואין בני אדם בקיאין בשעות וסברין שהשניה התחילה אחר הנץ החמה: אלא

על ממונו אמרינן אי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום אתי למעבד במקום שעושין בו מום ורבנן כל שכן דאי לא שרית ליה כלל אתי למעבד ומי אמרינן לרבי יהודה אדם בהול על ממונו[ו] והתנן ר' יהודה אומר אין[ז] (מקדרין) הבהמה בי"ט מפני שהוא עושה חבורה אבל מקרצפין וחכ"א אין מקדרין אף אין מקרצפין[ח] ותניא איזהו קידור ואיזהו קרצוף קידור קטני' ועושין חבור' קרצוף גדולים ואין עושין חבורה התם דאי שביק לי' מיית אמרינן אדם בהול על ממונו הכא אי שביק לי' צערא בעלמא הוא לא אמרי' אדם בהול על ממונו ור' יהודה מאי שנא גבי חמץ דגזר[ט] ומאי שנא גבי קרצוף דלא גזר לחם בלחם מיחלף קידור בקרצוף לא מיחלף: **מתני'** [י]ר"מ אומר אוכלים כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר[יא] אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ועוד א"ר יהודה שתי חלות של תודה פסולות מונחות על[יב] גב האיצטבא כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלו אחת תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין[יג] ר"ג אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש: **גמ'** [יד]תנן התם[טו] אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה[טז] עדותן קיימת שזה יודע בעבורו של חדש וזה אינו יודע בעבורו של חדש[יז] אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטלה אחד אומר בשתי שעות

ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה[יח] דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר עדותן קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אין אדם טועה ולא כלום לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה לדברי רבי מאיר[יט] אין אדם טועה ולא כלום מעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת והא דקאמר שתים בסוף שתים והא דקאמר שלש בתחלת שלש לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה מעשה כי הוה בפלגא דארבע הוה והאי דקאמר שלש בסוף שלש וקטעי פלגא דשעתא לקמיה והאי דקאמר חמש בתחלת חמש וקטעי פלגא דשעתא לאחוריה איכא דאמרי אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אדם טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו לדברי ר"מ אדם טועה משהו מעשה כי הוה או בסוף שתים הוה או בתחלת שלש וחד מינייהו טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו מעשה כי הוה או בסוף שלש או בתחלת חמש

וחד

עדותן בטלה. אפילו לרבי יהודה דבחמש חמה במזרחו של רקיע ויכול להבין על ידי הלל כשנותן ידו כנגד המזרח הוה הלל לגד מערב: **ובשבע חמה במערב.** והלל לגד מזרח: **כשתמצא לומר.** כשתדקדק בדבריהם ותעמוד על מכוסם תמצא לדברי רבי מאיר דמקייס עדות דב' וג' ומבטל של ג' ושל ה' אין אדם טועה ולא כלום ולדברי רבי יהודה דמקייס אף שלש וחמש אדם טועה חצי שעה. לרבי מאיר אין אדם טועה[כ] כלום והטועה שקרן הוא והאי דמקייס רבי מאיר עדות של שתים ושלש משום ששניהם העידו על רגע אחד דמעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת בילאתה של שניה כשהשלישית נכנסת ושניהן כך העידו דהאי דאמר שתים בסוף שניה קאמר והאי דקאמר כו'. ולקמן [יב.] פריך מי יודע שכוונתן לכך היתה דילמא האי דקאמר שתים בתחלת שתים קאמר ויש חילוק ביניהן והואיל ולר"מ אין תולין בטעות הרי הן שקרנין: **ולדברי רבי יהודה.** תולין בטעות חצי שעה הילכך כי אמר האי בשלש והאי בחמש עדותן קיימת דמעשה כי הוה בפלגא דארבע כו' וזה אמר בסוף שלש וזה בתחלת חמש וכל אחד מהן טועה מן המעשה חצי שעה. ולקמיה [שם] פריך ליה היכי מהדרינן לגרופי עדותן הוה לן למימר דהאי בתחלת ג' קאמר והאי בסוף חמש קאמר ויש חילוק גדול ביניהן וכולי האי לא טעו ותחלק עדותן וגליל את הנפש: **וחד מנייהו קא טעי משהו.** אם בסוף שתים הוה האי דקאמר שלש בתחלת שלש וקא טעי משהו ואי בתחלת שלש האי דקאמר שתים בסוף שתים וקא טעי משהו: **לדברי רבי יהודה.** מעשה הוה בסוף

שלש

שעות ביום ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת, אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה, ר' יהודה אומר עדותן קיימת. ואתי אביי לאוקמינהו ללישנא קמא דידיה לדברי ר"מ אין אדם טועה ולא כלום, לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה, וללישנא בתרה דילה לדברי ר' מאיר אדם טועה משהו, ולדברי ר' יהודה אדם טועה שעה ומשהו.

לעזי רש"י

אשטרלי"ר [אישטרילייר]. לקרד (לקרצף בחוזקה).

רבינו חננאל

ולרבי יהודה מי אמרינן אדם בהול על ממונו, דאי שרית ליה בחדא אתי למעבד טובא, והתנן ביום טוב בפ"ב ר' יהודה אומר אין מקרדין ביום טוב מפני שעושה חבורה, אבל מקרצפין. וחכמים אומרים אין מקרדין אף לא מקרצפין. והתניא איזהו קידוד קטנים ועושין חבורה, ואיזהו קרצוף גדולים ואין עושין חבורה. פירוש קידוד כמין תולעים והוא רמש, כגון אינבא שנושכין בבשר הבהמה ואין מפרידין הקטנים מבשר הבהמה אלא בעשיית חבורה, כגון האלכא שאין שולפין אותה מן השער אלא בקושי, אבל הפרדת הגדולים נקראת קרצוף. והנה התיר ר' יהודה הקרצוף ולא חשש מתוך שהוא בהול על ממונו, כיון שתתיר לו הקרצוף שמא יעשה הוא הקידוד. ופרקינן התם דגבי קידוד דלא מתה הבהמה מנשיכת הרמש הזה, אלא צערא בעלמא הוא דאית ליה. לא גזר רבי יהודה הקרצוף אטו הקידוד, דקידוד נמי אפשר דעביד ליה לאורתא, אבל הכא גבי בכור אי שרית ליה להוציא דם במקום שאין (עושין) עושה בו מום, כיון שהוא בהול על ממונו אתי למעבד במקום שעושה בו מום. וחמץ נמי דמיחלף במצה דכולה פת היא גזר ר' יהודה, קרצוף בקידוד דלא מיחלף, דהני גדולים והני קטנים לא גזר. מתני' ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש. פירוש דחייש ר' יהודה דילמא אתי למטעי בין שעה רביעית לששית. תנן התם בסנהדרין פ"ה, אחד אומר בשתים בחדש ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת. פירוש שניהם ביום אחד מעידין, אלא שהאומר בשנים יודע שהחדש שיצא מעובר היה, והאומר שלשה לא היה יודע שהחדש שיצא מעובר היה, אלא מחשב לו יום שלשים מן החדש שנכנס, ולפיכך אמר בשלשה. אחד אומר בשתי

ג) ביצה כג. [ועיין פ"ג מי"ב], **ד)** [ל"ל מקרדין וכ"א בעדיות פ"ג מי"ב וכן בביצה כג. במשנה ובגמ' וכן בערוך מי"ב בתוספת' דביצה ספ"ב וכ"ה בתו"ע], **ה)** ביצה שם [תוספתא דביצה ספ"ב], **ו)** לעיל ד: לקמן כח., **ז)** [במשנה שבמשניו איתא גג וכן בכם התו"ע], **ח)** לקמן כח., **ט)** סנהדרין מ. [שם.], **י)** [סנהדרין מ:], **יא)** בס"ג: מקרדין, **יב)** [לקמן יב:],

יג) [ל"ל מקרדין וכ"ה בעדיות פ"ג מי"ב], **יד)** [ל"ל מקרדין וכ"ה בעדיות פ"ג מי"ב וכן בביצה כג. במשנה ובגמ' וכן בערוך מי"ב בתוספת' דביצה ספ"ב וכ"ה בתו"ע], **טו)** [תוספתא דביצה ספ"ב], **טז)** לעיל ד: לקמן כח., **יז)** [במשנה שבמשניו איתא גג וכן בכם התו"ע], **יח)** לקמן כח., **יט)** סנהדרין מ. [שם.], **כ)** [סנהדרין מ:], **כא)** בס"ג: מקרדין, **כב)** [לקמן יב:],

שלש והאי דאמר בתחילת חמש טעי שעה רביעית ומשהו של סוף שלש אי נמי בתחילת חמש הוה והאי דאמר בסוף שלש טעה שעה רביעית ומשהו: **גמרא.** רבא וכי אפשר לומר שאין מולין טעות אלא משהו לר' מאיר ושעה ומשהו לר' יהודה א"כ היאך אתה מצרף עדותן מי אמר לך שזה המקדיש נתכוין לסוף השעה והמאחר נתכוין לתחילת השעה כדי לקרבן זה אבל זה ולצרף עדותן שלא תהא ביניהן אלא שיעור טעות האדם ומה אילו דייקת בהני סהדי לחלק עדותן מצית למימר האי דאמר שלש בתחלת שלש והאי דאמר חמש בסוף חמש ויש חילוק ביניהן שלש שעות חסר משהו וכיון דאין אדם טועה כל כך נחלקת עדותן והויא מוכחשת ולא קטלינן ליה להאי ואמן ניקום ונקרב עדותן כדי שיהרג זה (ג): **והא רחמנא אמר והלינו העדה.** את הרוצח דמחפשין לזכות אלא ודאי מדקאמר עדותן קיימת ש"מ דסבירא להו דאפי' אתה מחלקן כמו אשר תוכל ולומר שהמוקדם נתכוין לתחלת השעה והמאוחר לסופה יש לך לתלות בטעות ואינך יכול להכחישם שאדם טועה בכל זאת: **אלא אמר רבא לר' מאיר (ג)אדם טועה.** כל מה שאתה יכול לחלק את אלו שהיה מקיים עדותן דהיינו שתי שעות חסר משהו ומשום הכי עדותן קיימת דכי נמי אמרת זה שאמר שתים בתחלת שתים וזה שאמר שלש בסוף שלש כל רגעים שבינתיים שאירע המעשה בהן יש לאלו לטעות ולומר כמו שאמרו: **מעשה כי הוה אי בסוף שלש אי בתחילת שתים.** כלומר לא מיבעיא אם היה המעשה בסוף שתים או בתחילת ג' לטעות מועטת הוא דאי נמי נאמר(ד) האי בתחילת שתים אין כאן טעות אלא שעה והאי אי נמי אמר בסוף שלש אין כאן טעות אלא שעה אלא אפילו הוה מעשה בתחילת שתים והאי דאמר שלש בסוף ויש כאן טעות שתי שעות חסר משהו אפי' הכי אין כח לנו לבטלן שאף בכך אדם טועה (ד). ולר' יהודה נמי כו' ובהאי ענינא דפרישית דכי נמי מרחקת להו בכל היכולת אכתי טעו בהכי דהיינו שלש שעות חסר משהו מעשה כי הוה כו' כלומר בכל מה שאתה יכול להרחיק אפי' האחד אמר שבאותה שעה היה המעשה אין על הרחוק ממנו מוכחש לטעו בהכי: **היו בודקין אותו(ה). לעולי נפשות: בשבע חקירות.** מקראי נפקא לן בסנהדרין בההוא פירקא (ד' מ.): **שבוע.** שמיטה. באיזו שמיטה של יובל שיש בו שבע שמיטות: **באיזו שנה.** של שמיטה: **באיזה חודש.** בשנה: **באמה.** ימיה בחודש: **באיזה יום.** בשבת באחד בשבת או בשני בשבת או בשלישי בשבת או א' מן האחרים: **ואגיא(ה) מה בין חקירות לבדיקות.** דקתני התם מכירין אתם אותו התריתם בו באמה הרגו אותו בגלל הרגו אותו בחרב הרגו אותו בסייף הרגו אותו באיזה כלי שחורים או לבנים וכל המרבה בבדיקות הרי זה משובח ומה בין חקירות הנך שבע קמייתא לבדיקות אוחרנייתא: **חקירות אמר אחד (ו) איני יודע.** באחת מהן ואפי' (ו) בשעות אומר איני יודע עדותן בטילה: **דהויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה.** דרחמנא אמר(ו) ודרשו הסופטים היטב והנה עד שקר העד וגו' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות וגו' עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוי עדות ואי לא לא והזמה אינה אלא בעמנו הייתם באותו היום ובאותה שעה שאתם אומרין שראיתם עדות זו במקום זה הייתם עמנו במקום פלוני וכי אמרי באחת מהן אפי' בחקירות דאיזו שעה איני יודע שוב אינך יכול לומר לו עמי היית באותה שעה. ולא"ת אתה יכול להזימה ע"י היום אם יבואו עדים ויאמרו כל היום הייתם עמנו מיהא בגרה להו תורת הזמה מן חקירות השעות ורחמנא רבי שבע חקירות בגזרה שוה דהיטב היטב בסנהדרין [מ.]: **בדיקות.** כי אמרי אין אנו יודעין עדות שאתה יכול להזימה היא שאין ההזמה תלויה בהן אלא בחקירות דמה עמנו הייתם יש לומר בכלים שחורים או לבנים: **ואי אמרת טעי איניש כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי.** אין לך בה הזמה אפי' כי לא אמר איני יודע דהא כי אמר בחמש ואמרי ליה בחמש עמנו היית יכול לומר בארבע היה אבל טעיתי: ומשני **דיהבינן להו כולי טעותייהו.** ואם יש מזימין כאן יכולין להזיז ע"י שעה וטעותה ולומר לו כל השעה וטעותה היית עמנו: **ורבי מאיר.** דאמר אדם טועה ב' שעות יהבינן להו להני דשתים וג' מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש בין שניהן להאי דשתים יהבינן ליה שעה ראשונה ושניה ושלישית ורביעית ולהאי דג' יהבינן ליה עוד חמישית ותו לא דכי אמרי ליה להאי דשתים בשניה עמנו היית יש לומר טעיתי שתי שעות לאחוריי ומעשה היה בראשונה ועוד היה לו לומר מעשה היה קודם לראשונה שעה אחת אלא בין יממא לגיליא לא טעו אינשי וכי אמרי ליה ראשונה ושניה עמנו היית יש לו לומר טעיתי ב' שעות לפני שלישית ורביעית ואי אמרי ליה כל אדבע שעות עמנו היית הרי הוחז ולבעל שלש נמי יהבינן לקמיה ראשונה ושניה ולבתריה יהבינן רביעית וחמישית ואי מזמי ליה לכולהו חמש הרי הוחז: **ורבי יהודה.** דאמר אדם טועה ג' שעות יהבינן להו להנך דשלש וחמש דאיירי ר' יהודה בהן מתחילת שעה ראשונה ועד סוף שית ולבעל שלש יהבינן לקמיה ראשונה ושניה. ודין הוא דניתיב ליה טפי: אלא

אלא אמר רבא לדברי ר' מאיר אדם טועה ב' שעות חסר משהו. ואם תאמר א"כ אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה ניחא דעובדא ברביעית הוה וי"ל דסבר רבא דאין לתלות הטעות בשניהם אך יש להקשות אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה אלו דייקת בהני סהדי דילמא האי דקאמר בג' בסוף ג' [א] ויש לומר דלהחמיר ולקיים עדותן לא בדקינן להו [ב]:

באיזה יום. תימה כיון דכבר כיוונו יום אחד למה למשיילינהו באיזה יום והלא אפי' לא כיוונו איזה יום ה"ל חוזרין ומגידין ואין יכולין לחזור בהם אחר כדי דבור ויש לומר כיון דז' חקירות ילפינן מקראי בפרק היו בודקים (סנהדרין דף מ'.) לרי' שלא יכחישו זה את זה ושלא יכחישו את עצמן [ג] א"ג נפקא מינה לאחד אומר בג' בחודש ואחד אומר בג' [ד] כדפרישית: **לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף ה'.** הקשה ריב"א אמאי לא נתלה הטעות במזימים [ה] וכשאומרים המזימים עמנו הייתם עד סוף ה' נאמר שטעו וקרו לד' ה' והמעשה היה בה' [ו] ולא יהיו מוזמים בכך ומי שהעדות מוכחשת היא שהרי אותו שאמר שתים לא היה יכול לטעות עד ה' מ"מ מוזמים לא יהיו ואור"י דלא תלינן הטעות כלל בשני עדים כדפרישית לעיל: ניכול

וחד מינייהו קטעי שעה ומשהו אזל רב הונא בריה דרב יהודה אמרה לשמעתתא קמיה דרבא אמר ומה אילו דייקינן בהני סהדי דהאי דקאמר שלש בתחלת שלש והאי דקאמר חמש בסוף חמש והויא עדות מוכחשת ולא קטלינן ואנן ניקום ונקטיל מספקא ורחמנא אמר [1] ושפטו העדה [2] והצילו העדה אלא אמר רבא לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו מעשה כי הוה או בתחלת שתים או בסוף שלש וחד מינייהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו מעשה כי הוה או בתחלת שלש או בסוף חמש וחד מינייהו קטעי שלש שעות חסר משהו (ג)א"תנן היו בודקין (ה) אותו בשבע חקירות באיזו שבוע באיזו שנה באיזה חדש בכמה בחדש באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום (ו)(ותניא) (ז)ב"מה בין חקירות לבדיקות חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה בדיקות אפילו שניהם אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת והוינן בה מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות ואמרינן חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות עדות שאתה יכול להזימה היא ואי אמרת טעי אינש כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה היא דאמרי מטעי קטעינן דיהבינן להו כולי טעותייהו לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי אלא בין יממא לגיליא לא טעו אינשי ולרבי יהודה יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה ועד סוף ששית ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי אלא

אלא אמר רבא לדברי ר' מאיר אדם טועה ב' שעות חסר משהו. ואם תאמר א"כ אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה ניחא דעובדא ברביעית הוה וי"ל דסבר רבא דאין לתלות הטעות בשניהם אך יש להקשות אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה אלו דייקת בהני סהדי דילמא האי דקאמר בג' בסוף ג' [א] ויש לומר דלהחמיר ולקיים עדותן לא בדקינן להו [ב]:

באיזה יום. תימה כיון דכבר כיוונו יום אחד למה למשיילינהו באיזה יום והלא אפי' לא כיוונו איזה יום ה"ל חוזרין ומגידין ואין יכולין לחזור בהם אחר כדי דבור ויש לומר כיון דז' חקירות ילפינן מקראי בפרק היו בודקים (סנהדרין דף מ'.) לרי' שלא יכחישו זה את זה ושלא יכחישו את עצמן [ג] א"ג נפקא מינה לאחד אומר בג' בחודש ואחד אומר בג' [ד] כדפרישית: **לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף ה'.** הקשה ריב"א אמאי לא נתלה הטעות במזימים [ה] וכשאומרים המזימים עמנו הייתם עד סוף ה' נאמר שטעו וקרו לד' ה' והמעשה היה בה' [ו] ולא יהיו מוזמים בכך ומי שהעדות מוכחשת היא שהרי אותו שאמר שתים לא היה יכול לטעות עד ה' מ"מ מוזמים לא יהיו ואור"י דלא תלינן הטעות כלל בשני עדים כדפרישית לעיל: ניכול

פט א מיי' פ"ג מהלכות עדות הלכה ד סמג עשין קט:
צ ב מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה ג:

תורה אור השלם

1. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
במדבר לה כד
2. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה

הגהות הב"ח

(א) גמ' בודקין אותן כשנבו: (ב) רש"י ד"ה אמר רבא וז"ס והא רחמנא הד"א: (ג) ד"ה אלא אמר רבא לר' מאיר שהיה מקיים עדותן אדם טועה וכו' את אלו דהיינו שתי שעו' כל"ל: (ד) ד"ה מעשה וכו' אדם טועה הס"ל ואח"כ מ"ה ולר' יהודה כו' משהו הס"ד: (ה) ד"ה היו בודקין אותן: (ו) ד"ה חקירות אחד מהן איני:

מוסף תוספות

א. והאי דאמר חמש בתחילת חמש וחד מינייהו טעי בציר משיעורא דאדם טועה. מי' הכ"ן. ב. דדווקא להקל בדקינן להו כדאמר רחמנא ושפטו העדה וגו'. תוס' המל"ש. ג. דהא דאמרינן דאינו מגיד וחזור ומגיד היינו בדבר התלוי בסברא כגון בדיקות. תוס' ר"פ לעיל יא: ד. דצריך למשיילינהו באיזה יום. מי' הכ"ן. ה. ב' שעות לר"מ ולר"י ג'. תוס' המל"ש. ו. ולא היו עמהם כי אם עד סוף רביעית. שם.

רבינו חננאל

ובא רבא ודחה להני תרי לישני דאביי ופשוטות נינהו. ואוקמי' רבא הכי, לדברי ר' מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו, ומעשה כי הוה, פירוש השעה שראו העדות אי בתחלת שעה שניה היה, וזה שאמר שנים שפיר אמר, והאי דאמר שלש טעה שתי שעות חסר משהו, לפיכך אמר עדותן קיימת, אי בסוף שלש היה המעשה, והאי דקאמר בשתי שעות טעה שתי שעות חסר משהו, והאי דקאמר שלש שפיר קאמר, לדברי ר' יהודה אדם טועה ג' שעות חסר משהו, מעשה כי הוה בתחלת שעה ג' הוה, והאי דקאמר ה' טועה ג' שעות חסר משהו, או בסוף ה' היה המעשה, והאי דקאמר ג' טועה ג' שעות חסר משהו. ואקשינן על הא דרבא, תנן היו בודקין אותן בשבע חקירות, אחת מהן באיזו שעה, וקתני סיפא מה בין חקירות לבדיקות, אמר אחד בחקירות איני יודע עדותן בטלה, בבדיקות אמר אחד איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת, והוינן בה מכדי חקירות ובדיקות תרוייהו מדאורייתא נינהו, דכתיב ודרשת וחקרת. ומתרגמינן ותבדון. מה לי חקירות מה לי בדיקות. ואמרינן חקירות כי אמר איני יודע הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאינך יכול להזימה אינה עדות, ואי ס"ד טעי אינש כולי האי, חקירות דאיזו שעה עדות שאינך יכול להזימה היא, שאם יכוונו שני העדים ויעידו בשעה ג' ויזימום בשעה ג', יאמרו טעינו שעה ה' היה המעשה, וכיון שאמרת יתכן שיטעו זה השיעור, הדין עמהם, (על זה הדין) נימצא כי בטלה תורת חקירות דאיזו שעה שהיא לדברי הכל, בין לת"ק דאמר שבע חקירות הן, בין לר' יוסי דאמר שלש חקירות הן, ואלו הן איזה יום איזו שעה איזה מקום, מ"מ לדברי הכל איזו שעה הכל מודים שהיא מן החקירות. ופריק רבא דיהבינן להו כולה טעותייהו, פירוש כל עדות שיעיד שיתכן שיטעו, אבל אם יעידו בשעה ה' אין נותנין שלש שעות שהן ה' וששית ושביעית בטעותם. למה שבחמש חמה במזרח, ובשבע חמה במערב, ואין אדם טועה בזה, וכענין הזה נותנין למעיד בשעה שביעית, ולא יזמו אלא אם כן יעידו עליהם כי עמנו הייתם משעה שביעית עד שעה עשירית. ואם יעידו בשעה ט' לא יזמו, אלא עד שיעידו שהיו עמהם משעה שביעית עד שעה י"א, ולמה שנינו אחד אומר בשתי שעות ולא שנינו אחד אומר בשעה ראשונה, לפי ששעה ראשונה שהוא שחרית ושעה י"ב שהוא ערבית אין אדם טועה בהן. ודייקי' הני מילי מדקתני ר' יהודה אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן קיימת, ואמר רבא מעשה כי הוה בתחלת ג' שעות הוה, וטעי האי דאמר ה' ג' שעות חסר משהו לאחריו. אי בסוף ה' הוה מעשה, והאי דקתני ג' טעי ג' שעות חסר משהו לפניו ומצטרפי, ש"מ דטעי אדם זה השיעור לפניו ולאחריו, וכענין הזה אליבא דר' מאיר שתי שעות חסר משהו, זולתי השעות שאין בן אדם טועה בהן, כגון שעה ראשונה שאין אדם טועה בה שהיא ג', וכ"ש ד' וכיוצא בה.

מוסף רש"י

באיזו שבוע. של יובל (סנהדרין מ.) **באיזו שנה.** של שבוע (שם) **בכמה בחדש.** בעברים או בעברים וממנה (שם) **באיזה יום.** של שבת, אף על פי שאמרו בכך וכך בחדש, אף על פי כן שואלין להן באיזה יום בשבת היה, לפי שכל השבע הללו באות להבילן לידי הזמה ושמא יש עדים להזימון ואין מעלין על לבן חשבון של חדש אם היו אלו עמהן אותו היום במקום אחר, וכששואלין אותן באיזה יום והם אומרים ביום פלוני, מוכרים עדי הזמה להזימם (שם). **באיזו שעה.** של יום, שמא אין עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן אותה שעה (שם). **באיזה מקום.** שזו היא המועלת להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא ממזמי (שם). חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה. דשבע חקירות מקראי נפקא לן ובענין בכולהו שאתה יכול להזימן, דהזמה כתיבא בהו וכיון דאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכיון דאי אפשר לקיים בה מצות הזמה באותו העד בטלה כל העדות ואפילו הן מאה, דאין עדים נעשין זוממין עד שיזומו כולן כדאמריינן בפ"ק מכות (ה:) מגין שאפילו הן מאה תלמוד לומר עדים (סנהדרין שם). כל עדותן בטלה שבגמרא, הוא והן פטורין (שם). **בדיקות.** אפילו אמרו כולם אין אנו יודעין, מצות הזמה דלאו להתקיים בהן דאין תלויה אלא בחקירות לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר (שם).

רבינו חננאל (המשך)

אדם משעה שניה של יום עד שעה ששית, ומשעה שביעית עד שעה י"א של יום, יהבינן להו לר' מאיר שתי שעות חסר משהו, ולר' יהודה שלש שעות חסר משהו, כיצד לר' יהודה אם יעידו בשעה שניה של יום, צריכין המזימין להעיד כי עמנו הייתם משעה שניה עד סוף שעה רביעית, ואם יעידו בשלישית יאמרו עמנו הייתם משעה שניה עד ה', ואם יעידו בשעה ד' יאמרו עמנו הייתם משעה שניה עד שעה ששית, כשם שיש לומר טעו לפניהם ג' שעות חסר משהו, כך י"ל טעו לאחור, וכל היכא דאיכא למתלי בטעות תלינן ולא קטלינן, אלא אם יעידו המזימין שהיו עמהן כדי